

Nr
2/2007

**ANALIZY
RAPORTY
EKSPERTYZY**

Maria Niełacznna

Stowarzyszenie Interwencji Prawnej

Stowarzyszenie
Interwencji
Prawnej

**MOŻLIWOŚCI STOSOWANIA MEDIACJI
NA ETAPIE POSTĘPOWANIA
PRZYGOTOWAWCZEGO
PRZEZ POLICJĘ.
OPINIA PRAWNA**

I. Uwagi wstępne

Opinia prawna skierowana do władz publicznych jest formą wyrażania przez organizacje pozarządowe stanowiska uzasadnionego aktualnym stanem prawnym, posiadaną wiedzą oraz doświadczeniem, jeśli w związku z celami statutowymi danej organizacji zachodzi taka potrzeba. Opinia ma także na celu przedstawienie szczególnego poglądu organizacji społecznej na sprawę ważną społecznie, dotyczącą bezpośrednio stosowania prawa, w tym umożliwienia realizacji praw obywateli i obowiązków funkcjonariuszy publicznych. Opinia prawna pomaga organowi władzy publicznej w kompleksowym rozpoznaniu problematycznej kwestii, z uwzględnieniem argumentów oraz poglądów, które niekoniecznie mogą być przedstawione bezpośrednio przez osoby, których problem dotyczy. W tym przypadku są to potencjalne strony postępowania przygotowawczego.

W związku z tym, że strony postępowania przygotowawczego: domniemany sprawca przestępstwa oraz pokrzywdzony, nierzadko nie znają lub nie rozumieją swoich uprawnień procesowych, co udaremnia im ich skuteczną realizację i odbiera możliwość wpływania na kształt oraz zakończenie konfliktu i niejako „poddaje” ich decyzjom organów wymiaru sprawiedliwości, wbrew postulatowi nowoczesnej filozofii prawa karnego dotyczącego autonomii stron, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej (SIP) uznało, że w tej kwestii zaistniał interes społeczny i prawny, który uzasadnia wystąpienie SIP do władz publicznych.

Poruszona kwestia wymaga odpowiedniego komentarza, zarówno ze strony Stowarzyszenia, jak i ze strony tych władz. Mamy nadzieję, że niniejsza opinia jak i wniosek skierowany do Ministra Sprawiedliwości zapoczątkują dialog w przedmiotowej kwestii.

Wyrażamy także nadzieję, że niniejsza opinia prawna pozwoli władzom państwowym, zwłaszcza Policji, podjąć aktywność na rzecz upowszechnienia wiedzy o mediacji wśród policjantów oraz dostarczy im środków do kierowania spraw na mediację w trakcie postępowania przygotowawczego.

II. Interes prawny i społeczny Stowarzyszenia Interwencji Prawnej

Stowarzyszenie Interwencji Prawnej jest organizacją pozarządową, której statutowym celem jest m.in. ochrona praw człowieka, w tym ich przestrzeganie przez organy władzy publicznej w Polsce oraz działanie na rzecz mediacji i sprawiedliwości naprawczej. W związku z tym, SIP jest szczególnie zainteresowany dostępem obywateli – stron konfliktu – do mediacji oraz faktycznymi gwarancjami, które zapewniają stronom konfliktu udział w mediacji, zgodnie z ich wolą. Wobec powyższego, zagadnienie prawne dotyczące mediacji w sprawach karnych, zwłaszcza na etapie postępowania przygotowawczego oraz odpowiednie stosowanie prawa jest przedmiotem naszego szczególnego zainteresowania.

W praktyce Stowarzyszenia Interwencji Prawnej spotykamy się z różnym odbiorem mediacji w sprawach karnych przez organy wymiaru sprawiedliwości.

Znamy także perspektywę stron konfliktu, które od momentu wszczęcia postępowania stają się stronami procesowymi. Bezpośrednio od tych stron zyskujemy wiedzę na temat skutków, jakie niesie ze sobą przestępstwo w ich życiu osobistym, rodzinnym, zawodowym i społecznym.

Na bieżąco monitorujemy prasę i publikacje związane z tematyką prawa i praktyki mediacji w postępowaniu karnym (na etapie przygotowawczym i sądowym). Także prowadzimy mediacje w sprawach karnych, cywilnych i nieletnich w Ośrodku mediacji utworzonym przy Stowarzyszeniu. Współpracujemy również

ze środowiskiem akademickim Uniwersytetu Warszawskiego oraz Polskiej Akademii Nauk w celu upowszechnienia idei mediacji oraz ułatwienia do niej dostępu.

Bazując na zdobytym doświadczeniu oraz wiedzy ukształtowanej w dialogu z przedstawicielami nauki i praktyki stosowania prawa, uważamy, że stosowanie przez Policję mediacji na etapie postępowania przygotowawczego jest zasadne i stanowi obowiązek prawny, a także wynikający z zasad współzycia społecznego i ogólnego obowiązku ochrony pokrzywdzonego oraz uwzględniania jego interesów podczas postępowania karnego, ciążyący na tych służbach społecznych.

Naszym zdaniem, nie ma żadnych przeszkód ani przeciwwskazań, aby kierując się przepisami prawnymi oraz racjonalnymi kryteriami doboru spraw na mediację, policjanci, zwłaszcza prowadzący dochodzenia lub śledztwa, kierowali strony postępowania na mediację.

Uważamy, że jeśli jakieś nieoficjalne przeszkody udaremniają funkcjonariuszom stosowanie przepisów prawa i tym samym urzeczywistnianie obywatelom: sprawcy i pokrzywdzonemu przyznanych im uprawnień procesowych, powinny zostać skomentowane oraz usunięte. Organy władzy publicznej są zobowiązane do takiego ukształtowania zagadnienia mediacji na etapie postępowania przygotowawczego, aby dawało policjantom jasne wskazówki, jak ją stosować, jak wykorzystać jej wyniki w prowadzonym postępowaniu (np. przy wydawaniu rozstrzygnięcia o sposobie zakończenia postępowania) oraz zachęcało ich do skuteczniejszego działania na rzecz upowszechnienia mediacji i udostępnienia jej obywatelom. Jasne i oficjalne wytyczne będą miały istotne znaczenie dla ochrony praw uczestników postępowań karnych, zwłaszcza pokrzywdzonych.

III. Stan prawny

3.1. Przepisy międzynarodowe: pozycja ofiary i prawa pokrzywdzonego

(a) Uregulowania międzynarodowe dotyczące mediacji

Mediacja należy do tzw. alternatywnych metod rozwiązywania konfliktów, także tych, które mogą wypełniać znamiona przestępstw. Została wprowadzona do modelu postępowania anglosaskiego, głównie w celu nadania mu charakteru konsensualnego oraz uwzględnienia rzeczywistych interesów i dóbr pokrzywdzonego.

W drugiej połowie ubiegłego stulecia rozpoczął się rozwój nowej dziedziny nauki – wiktymologii, która skupiła się na analizie sytuacji pokrzywdzonych w wyniku przestępstwa. Doprowadził on do zmiany podejścia w stosunku do ofiary przestępstwa, jak i do problemów sądownictwa, które działało niewydolnie (długi okres rozstrzygania sprawy, duża liczba drobnych spraw karnych, np. spory sąsiedzkie, drobne kradzieże, zniszczenie mienia). Zauważono, że pokrzywdzony „stoi w cieniu” toczącego się postępowania, jest traktowany jedynie jako osobowe źródło dowodowe, a jego pozycja procesowa jest słabsza niż oskarżonego sprawcy (np. nie ma środków, aby dążyć do ustalenia prawdy za pomocą składania wniosków dowodowych, nie ma możliwości zadawania pytań ani korzystania z pełnomocnika).

Wiktymologia podkreśla, że ofiara cierpi nie tylko z powodu samego przestępstwa, ale również dlatego, że jest lekceważona przez system wymiaru sprawiedliwości. Uznano, że pokrzywdzony w trakcie procesu karnego powinien uzyskiwać od przestępcy należytą rekompensatę za szkody. Mediacja pojawiła się więc w momencie, gdy tradycyjny system wymiaru sprawiedliwości, bazujący w głównej mierze na karze pozbawienia wolności zawiódł zarówno oczekiwania społeczne ukierunkowane na obniżenie przestępczości, jak i oczekiwania

pokrzywdzonego. W efekcie zaczęto korzystać z innych sposobów reagowania na czyn przestępczy. Jednym z nich jest mediacja.

W tym samym okresie, w prawie kontynentalnym następowała ewolucja europejskiego prawa karnego. Zainteresowanie przestępstwem jako konfliktem pomiędzy państwem a sprawcą przesunęło się w kierunku uwzględniania i respektowania praw ofiar przestępstw¹. Wraz z rozwojem zainteresowania alternatywnymi metodami rozwiązywania konfliktów społecznych, w tym przestępstw, zaczęto dążyć do zrównania pozycji pokrzywdzonego i dostarczenia mu skutecznych środków dochodzenia swoich praw oraz interesów w związku z popełnionym przestępstwem. Przemówiło to za stosowaniem mediacji w sprawach karnych.

Podsumowując, na rozwój mediacji w systemie prawa karnego miał wpływ postęp w nauce wiktymologii, która dostarczała następujących argumentów społecznych i psychologicznych:

- ofiara ma prawo do spotkania ze sprawcą i opowiedzenia o skutkach dokonanego przestępstwa w jej życiu osobistym, rodzinnym, zawodowym, społecznym (np. o utracie pracy, zaufania do innych, o przeżywanym lęku);
- ofiara ma prawo do odpowiedniej restytucji (naprawienia szkody) w rozsądnym czasie, a jeśli to nie jest możliwe, do odszkodowania, zadośćuczynienia lub innej formy kompensacji;
- ofiara powinna mieć wpływ na przebieg i wynik postępowania karnego, w związku z czym powinno jej się zapewnić równe prawo głosu, takie same możliwości, jakimi dysponuje podejrzany (oskarżony) m.in. w zakresie składania wniosków dowodowych, zadawania pytań świadkom, itd.; pozycja pokrzywdzonego w procesie powinna więc być zrównana z pozycją sprawcy, ponieważ lekceważenie jego udziału przez organy wymiaru sprawiedliwości naraża go na wtórną wiktymizację.

Ten ruch naukowo – społeczny z jednej strony postulujący wzmocnienie pozycji pokrzywdzonego w wymiarze sprawiedliwości, a z drugiej strony, wprowadzenie konsensualnych metod rozwiązania konfliktu i zakończenia postępowania karnego, jak również praktyka postępowania zmierzająca do uproszczenia procedury i realizacji zasady szybkości, stały się punktem wyjścia do stworzenia odpowiednich regulacji prawnych.

(b) Uregulowania dotyczące pozycji pokrzywdzonego w postępowaniu karnym, ze szczególnym uwzględnieniem prawa do mediacji.

Na początku warto zauważyć, że ogólne zasady dotyczące pozycji pokrzywdzonego w wymiarze sprawiedliwości wynikają z celów Rady Europy, jakimi są dążenia do zunifikowania prawa i praktyki państw członkowskich niemal we wszystkich aspektach życia społecznego i gospodarczego oraz z praw podstawowych oraz tzw. „zasad uznanych”, wymienionych w szczególności, w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej jako ogólnych zasad prawa wspólnotowego.

Do najważniejszych aktów szczegółowych regulujących pozycję pokrzywdzonego oraz instytucję mediacji w sprawach karnych, należą:

- Konwencja Rady Europy o **kompensacji dla ofiar przestępstw z użyciem przemocy** z dnia 24 listopada 1983 r.;

---

¹ N. Christie: *Conflicts as property*, British Journal of Criminology, 1977 nr 17, s. 1-15.

- Zalecenie Rady Europy Nr R(85)11 w sprawie **pozycji ofiary w prawie w procesie karnym**. Wskazuje ono na konieczność zapewnienia ofiarom we wszystkich stadiach postępowania karnego należytej ochrony ich interesów, a także możliwości aktywnego dochodzenia swoich praw. W związku z tym Zalecenie podkreśla potrzebę uruchamiania i rozwijania procedur mediacyjnych, które dają możliwość samodzielnego dochodzenia swoich praw a także kształtowania swojej sytuacji procesowej. Zalecenie zmienia tradycyjne podejście prawa karnego, które odnosi się głównie do roli stosunek funkcji państwa w stosunku do sprawcy przestępstwa, a nie uwzględnia pozycji stosunek dóbr osoby pokrzywdzonego bądź robi to w niewystarczającym stopniu. Zalecenie zawiera wytyczne, których celem jest zapewnienie ofiarom przestępstwa należytej ochrony i zabezpieczenia interesów na każdym etapie postępowania karnego: na szczeblu **policji**, podczas postępowania sądowego oraz w zakresie kompensacji i szczególnej ochrony ofiary. Akt akcentuje potrzebę badań nad mediacją, działaniami pojednawczymi podejmowanymi przez strony i skuteczności przepisów mających wpływ na sytuację ofiary;
- Zalecenie Rady Europy nr R (87)21 z 1987 r. **w sprawie zapobiegania wiktyimizacji i pomocy dla ofiar**. Zasadniczo akt postuluje konieczność zapewnienia ofiarom niezbędnego wsparcia oraz właściwego, kompleksowego kreowania programów zapobiegania wiktyimizacji, ponieważ zapobieganie jest tańsze i przynosi lepsze oraz długoterminowe efekty niż niwelowanie skutków przestępstw. Pozwala także zaangażować się bezpośrednio stronom konfliktu w jego wygaszanie i rozwiązanie.
- Rekomendacja Komitetu Ministrów Rady Europy z dnia 15 września 1999 r. (Nr R(99)19) dotycząca mediacji w sprawach karnych, w której zaleca się państwom członkowskim Rady Europy wprowadzenie i doskonalenie instytucji mediacji w sprawach karnych jako dogodnej dla ofiary i sprawcy przestępstwa alternatywy dla tradycyjnego postępowania karnego, mającej na celu rozwiązanie konfliktu związanego z zaistnieniem przestępstwa przy dobrowolnym, czynnym udziale zainteresowanych podmiotów;
- Zalecenie Rec(2000)19 Rady Europy z dnia 6 października 2000 r. dot. **roli prokuratury w wymiarze sprawiedliwości w sprawach karnych**². Generalnie „prokuratorzy powinni poddać szczegółowej analizie legalność dochodzeń policyjnych najpóźniej w momencie podjęcia decyzji o wszczęciu lub kontynuacji ścigania” (pkt 21). Prokuratorzy również powinni pod tym względem monitorować przestrzeganie praw człowieka przez policję³.
- Decyzja ramowa 2001/220/WSiSW Rady Unii Europejskiej z dnia 15 marca 2001 r. w **sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym**. Decyzja jest oparta na tytule VI Traktatu o Unii Europejskiej i umożliwia ofiarom przestępstw dochodzenie kompensaty od sprawcy w ramach postępowania karnego. Decyzja jest aktem wiążącym i wśród najważniejszych praw wymienia się: prawo do szacunku i uznania, prawo do uzyskiwania informacji, gwarancję w zakresie komunikowania się, prawo do uzyskania kompensacji w trakcie postępowania karnego oraz mediację w sprawach karnych. W związku ze staraniami Polski o przyjęcie do

² Zalecenie Rec (2000) 19, przyjęte przez Komisję Ministrów Rady Europy w dniu 6 października 2000 r., zostało przygotowane przez Komisję Ekspertów do spraw Roli Prokuratury w Wymiarze Sprawiedliwości w Sprawach Karnych (PC-PR), ustanowioną pod patronatem Komisji Europejskiej ds. problemów związanych z przestępczością (CDPC).

³ Ponadto w Memorandum Wyjaśniającym do Zalecenia można przeczytać: „Wymagania dotyczące praw człowieka i poszanowania wolności indywidualnej doprowadziły do zmian z tendencją do zbliżenia obu służb, wychodząc z założenia, że monitoring wewnętrzny w służbie policji nie jest adekwatny, biorąc pod uwagę zakres uprawnień policji, a w szczególności niszczące konsekwencje nielegalności”. Z tego względu prokuratorzy powinni przywiązywać szczególną wagę do sposobu wykonywania przez policjantów swoich obowiązków i działania w ramach uprawnień.

Unii Europejskiej istotne znaczenie ma także wynikający z art. 10 Ramowej Decyzji Rady obowiązek wprowadzenia do ustawodawstw państw członkowskich mediacji jako środka dla zabezpieczenia praw ofiar przestępstw⁴.

Przytoczone dokumenty międzynarodowe, a zwłaszcza europejskie, opisują i jednocześnie promują alternatywy dla ścigania, które istnieją jako jedne z możliwości przy podejmowaniu przez organy ścigania decyzji o wszczęciu lub zaniechaniu ścigania, postanowienia o umorzeniu postępowania w przypadkach, gdzie w wyraźny sposób popełniono przestępstwo. Są to np. ugoda zawarta przed sądem lub prokuratorem, mediacja, ostrzeżenie lub uprzedzenie oraz nałożenie warunków związanych z okresem próby.

Wymienione alternatywy mogą rodzić pytanie o zasadność i celowość ich stosowania w ramach procesu karnego, zwłaszcza w związku z zasadą legalizmu, zasadą trafnej reakcji organów wymiaru sprawiedliwości, zasadą prawdy⁵. Niemniej jednak wymienione uregulowania prawne stanowią dowód, że mediacja i inne alternatywne sposoby rozwiązywania konfliktów tworzą inny model postępowania karnego, bliższy oczekiwaniom społecznym. Ryzyko związane z odformalizowanym postępowaniem może być zmniejszone lub wykluczone poprzez stworzenie odpowiednich gwarancji i standardów procesowania mediatorów (np. wymóg posiadania przez mediatorów odpowiednich kompetencji i przygotowania, kontrola sądu, do którego trafia ugoda stron)⁶.

Większość wymienionych wyżej aktów prawnych postuluje uwzględnianie interesów pokrzywdzonego, wzmocnienie jego pozycji wobec innych aktorów wymiaru sprawiedliwości, realizację uprawnionych i uzasadnionych roszczeń skierowanych przede wszystkim do sprawcy, która w praktyce powinna być zagwarantowana przez władze państwa i wypełnienie przez nich pozytywnych zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego.

---

⁴ Inne dokumenty to także: Zalecenie nr R (87)18 Komitetu Ministrów dotyczące m.in. pozasądowego rozstrzygnięcia sporów; Zalecenie nr R (87)20 Komitetu Ministrów w sprawie reakcji społecznej na przestępczość nieletnich; Zalecenie nr R (88)6 Komitetu Ministrów w sprawie reakcji społecznej na przestępczość młodocianych wywodzących się z rodzin migrujących; Zalecenie nr R (92)16 Komitetu Ministrów w sprawie Europejskich zasad stosowania sankcji i środków alternatywnych; Zalecenie nr R (92) 17 Komitetu Ministrów dotyczące konieczności ograniczania orzekania kary pozbawienia wolności przez stosowanie środków alternatywnych; Zalecenie nr R (95)12 Komitetu Ministrów w sprawie zarządzania wymiarem sprawiedliwości w sprawach karnych; Zalecenie nr R (98)1 Komitetu Ministrów dotyczące mediacji w sprawach rodzinnych; Zalecenie nr R (99)19 Komitetu Ministrów dotyczące mediacji w sprawach karnych.

⁵ Por. A. Murzynowski: Podstawowe zasady rzetelnego procesu a problem różnicowania form postępowania w sprawach o przestępstwa, Prok. i Prawo nr 1/2001, s. 8 i nast. Autor zauważa, że uproszczenie procesu nie może być dokonane kosztem ukształtowanych zasad postępowania oraz gwarancji procesowych. Dlatego sędzia powinien mieć „stworzone właściwe warunki proceduralne pozwalające mu na rzetelne rozpoznanie sprawy i wydanie orzeczenia zgodnego z jego wewnętrznym przekonaniem, że jest ono oparte na prawdzie materialnej oraz sprawiedliwe”. Generalnie chodzi o unikanie uproszczeń postępowania karnego, które ograniczyłyby prawo do rzetelnego procesu. Profesor podkreśla, że zasada legalizmu oznacza „rozliczenie z przestępstwa”, z czego nie wynika obowiązek wymierzenia kary. „Wraz z wprowadzeniem do kodeksu karnego oraz kodeksu postępowania karnego instytucji mediacji pomiędzy sprawcą a ofiarą przestępstwa, w wyniku której może dojść do zawarcia między nimi ugody dotyczącej wynagrodzenia pokrzywdzonemu skutków popełnionego czynu, sądzę, że można dokonać pewnego odstępstwa od wymogów zasady legalizmu (...) Całkowite wygaszenie konfliktu pomiędzy sprawcą a ofiarą przestępstwa, którego skutki zostały już w pełni naprawione przez podejrzanego, może bowiem stanowić zadowalającą formę zakończenia biegu wszczętego postępowania bez potrzeby jego dalszego kontynuowania, odciążając równocześnie sądy od konieczności rozpoznawania nadmiaru stosunkowo niewielkiej wagi, zjednanych już przez same strony, spraw karnych”.

⁶ Patrz np. Standardy postępowania mediatora i prowadzenia mediacji w sprawach karnych i nieletnich opracowane w kwietniu 2006 r. przez Społeczną Radę ds. Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości.

Regulacje te jednoznacznie wskazują na dobrowolność mediacji, która dotyczy stron postępowania (sprawcy i pokrzywdzonego), jak również na stworzenie przez ustawodawcę, władze sądowe i wykonawcze (organy ścigania) rzeczywistych warunków do jej stosowania.

Z aktów prawa międzynarodowego wynika, że osoby dotknięte przestępstwem powinny mieć zapewnioną możliwość skorzystania z mediacji. Obowiązek stworzenia takich gwarancji i warunków ciąży na władzy publicznej.

3.2. Przepisy prawa polskiego. Dyrektywa stosowania mediacji przez organy wymiaru sprawiedliwości.

Ogólne zasady procesowe oraz cele postępowania jako czynniki kształtujące możliwość stosowania mediacji w sprawach karnych.

Mediacja jako nowa instytucja została wprowadzona w określonym celu: uwzględnienia interesów pokrzywdzonego oraz zrównania jego pozycji w trakcie procesu karnego. Wytacza ona inny kierunek procesu karnego, obok innych konsensualnych form, poprzez dążenie do odformalizowania procedowania w ramach tradycyjnego wymiaru sprawiedliwości. Mediacja może być rozpatrywana jako jedno z porozumień karnoprosesowych o szczególnym znaczeniu (podobnie jak porozumienia z art. 335 i 387 k.p.k.).

Jej zasadność i przydatność ustawodawca potwierdził w nowelizacji z dnia 10 stycznia 2003 r., w której przepis o mediacji (art. 23a k.p.k.) został umieszczony w ogólnych dyrektywach skierowanych do organów postępowania karnego (policji, prokuratorów, sądów). Nowelizacja wynikała z potrzeby uproszczenia i przyspieszenia postępowania karnego, do czego w pewnej mierze, w szczególnych przypadkach mogła przyczynić się mediacja dająca możliwość rozwiązania przez strony konfliktu (który przybrał postać przestępstwa) i tym samym szybkiego zakończenia postępowania karnego.

Należy także zauważyć, że postulaty uproszczenia i przyspieszenia postępowania prowadzonego i w założeniu mającego realizować określone prawem cele (por. art. 2 oraz 292 k.p.k.), wpisują się w zasadę racjonalnej szybkości postępowania będącą jedną z gwarancji **prawa do rzetelnego procesu**. Łamanie tej zasady – w sytuacji, gdy możliwe jest skorzystanie z innej alternatywy, którą oferuje prawo – z reguły powoduje szkodę dla interesów stron oraz jest działaniem na szkodę wymiaru sprawiedliwości.

W większym stopniu niż sformalizowane postępowanie karne mediacja przyczynia się do uwzględnienia interesów pokrzywdzonego i tym samym efektywniej realizuje jeden z podstawowych celów postępowania (art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k.). Pozwala osiągnąć satysfakcję proceduralną ze względu na używanie jasnych komunikatów, zrozumiałe reguły dialogu, samodzielne kształtowanie swojej sytuacji przez strony, a także satysfakcję psychologiczną dzięki odzyskaniu poczucia bezpieczeństwa i kontroli nad własnym życiem, a często także satysfakcję merytoryczną, to jest uzyskanie odszkodowania lub zadośćuczynienia bądź innej formy naprawienia szkody. Mediacja pozwala na uwzględnienie interesów pokrzywdzonego poprzez umożliwienie mu realnego wpływu na wynik postępowania. „Ekonomiczne” oznacza oszczędzenie mu czasu, przykrych doświadczeń związanych z przeżywaniem na nowo szczegółów dotyczących przestępstwa, oszczędza wysiłków w kierunku uzyskania odszkodowania. W ten sposób mediacja zmniejsza ryzyko wtórnej wiktyimizacji.

Mediacja wpisuje się także w nowy model postępowania karnego oraz koncyliacyjne metody rozwiązywania sporu w sprawie o przestępstwo⁷. Generalnie jest to próba faktycznego uwzględnienia interesów pokrzywdzonego i umożliwienie mu wpłynięcia w większym niż dotychczas stopniu na wynik postępowania⁸.

Należy zauważyć, że pierwotna regulacja z kodeksu postępowania karnego z 1997 r., przepis art. 320 przewidywał możliwość kierowania stron na mediację zwłaszcza na wstępnym etapie postępowania przygotowawczego przez prokuratora. Mógł on rozważyć skierowanie sprawy na mediację szczególnie, gdy miałyby to znaczenie dla wystąpienia do sądu z „odpowiednim wnioskiem”. Wniosek mógł dotyczyć: warunkowego umorzenia postępowania, złagodzenia kary a nawet odstąpienia od jej wymierzenia, skazania bez rozprawy, naprawienia szkody, nawiązki na rzecz pokrzywdzonego bądź innych środków karnych, okresu próby i nałożonych na sprawcę zobowiązań.

Mediacja mogła stać się podstawą zróżnicowanej i tym bardziej trafnej reakcji organów ścigania na przestępstwo, jakkolwiek bowiem sama decyzja o skierowaniu sprawy na mediację przysługiwała prokuratorowi, policja także mogła charakteryzować konflikt i czyn będący jego źródłem, ustalać okoliczności zdarzenia, w tym charakter konfliktu, a efekty swojej pracy przedstawiać prokuratorowi.

Obecnie mediacja jest możliwa na każdym etapie postępowania, a postanowienie o skierowaniu do niej stron może być wydane przez Policję (art. 325i w zw. z 23a k.p.k.), prokuratora i sąd (art. 23a k.p.k.).

Ustawodawca we wspomnianej noweli wprowadził zachętę w § 2 art. 23a k.p.k. stanowiąc, że czas mediacji – który zasadniczo trwa miesiąc – nie jest wliczany do czasu postępowania przygotowawczego. Sprawia to, że mediacja nie koliduje z zadaniami organów ścigania w zakresie gromadzenia dowodów i ustalania faktów potrzebnych do wydania odpowiedniej decyzji procesowej. Należy uznać, że rozwiązanie przyjęte w art. 23a § 2 k.p.k. wydaje się szczególnie korzystne dla organów ścigania, bowiem obecnie żaden z przepisów nie zabrania prowadzenia czynności procesowych w trakcie trwania postępowania mediacyjnego. Stąd Policja zyskuje dodatkowy miesiąc na prowadzenie postępowania przygotowawczego, który nie jest wliczany do żadnych oficjalnych terminów⁹.

Zgodnie z nowym projektem z dnia 27 listopada 2006 r., o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia oraz ustawy o kuratorach sądowych do art. 6 k.p.k. dodano § 2 służący rozbudowaniu uprawnień pokrzywdzonego. Przepis nakłada na organy procesowe dodatkowy obowiązek pouczenia pokrzywdzonego o przysługujących mu prawach: do udziału w postępowaniu na zasadach określonych w ustawie, w tym do korzystania z pomocy pełnomocnika. Projekt proponuje zmianę w art. 23a k.p.k., która ma na celu rozszerzenie stosowania mediacji w sprawach karnych. W wyniku mediacji, strony (ofiara i sprawca przestępstwa) mogą dojść do porozumienia na wstępnym etapie postępowania, co w konsekwencji będzie skutkowało skróceniem czasu jego trwania.

Kolejną szczegółową regulację mediacji w sprawach karnych zawiera Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych. Zgodnie

⁷ S. Waltoś: Kodeks postępowania karnego z 1997 r. między tradycją a wyzwaniem współczesności, w: Nowa kodyfikacja karna. Kodeks postępowania karnego. Zagadnienia węzłowe, Warszawa 1997, s. 25.

⁸ Por. A. Hordyńska: Konsensualne zakończenie postępowania karnego, Prok. i Prawo nr 3/2005, s. 48-49.

⁹ W. Klaus: Policja wobec instytucji mediacji, w: Przegląd Prawa Karnego 2004, nr 23, str. 19 i nast. (lub LEX nr publikacji 46755).

z § 7 ust. 1 „W postanowieniu o skierowaniu sprawy do postępowania mediacyjnego sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator lub **inny uprawniony organ** powołuje do prowadzenia postępowania mediacyjnego w konkretnej sprawie instytucję lub osobę godną zaufania spośród wpisanych do wykazu. Chodzi o wykaz prowadzony przez Prezesa Sądu Okręgowego, który jest jawny i powszechnie dostępny.

Rozporządzenie to wyraźnie wskazuje na sposób kierowania spraw na mediację. W tym celu należy wydać postanowienie, w treści którego należy zawrzeć m.in. nazwę instytucji lub imię i nazwisko osoby godnej zaufania wyznaczonej do przeprowadzenia postępowania mediacyjnego; dane osobowe oskarżonego lub podejrzanego i pokrzywdzonego; określenie czynu zarzucanego oskarżonemu lub podejrzanemu wraz z podaniem jego kwalifikacji prawnej; zakres i sposób udostępnienia akt w danej sprawie; termin zakończenia postępowania mediacyjnego. Wytyczne w kwestii stosowania w praktyce mediacji istnieją i wraz z nowelą styczeniową w 2003 r. Policja jako „inny uprawniony organ” ma możliwość, by stosować te przepisy prawa.

Bardziej precyzyjne wytyczne daje Zarządzenie Nr 1426 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 grudnia 2004 r. w sprawie metodyki wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez służby policyjne wyznaczone do wykrywania przestępstw i ścigania ich sprawców. Przepisy § 152 ust. 1 i 2 wskazują, że policjant może stosować mediację w trakcie prowadzonego dochodzenia. Informuje wówczas prokuratora o skierowaniu dochodzenia, na podstawie art. 325i § 2 k.p.k., do postępowania mediacyjnego, jeśli w trakcie dochodzenia wykonywane były przez prokuratora jakiegokolwiek czynności procesowe i termin zakończenia mediacji przekroczy 2 miesiące od wszczęcia dochodzenia.

W razie zaistnienia w śledztwie warunków do skierowania sprawy na drogę postępowania mediacyjnego, policjant występuje do prokuratora z wnioskiem o skierowanie sprawy do mediacji. Ponadto policjant prowadzący postępowanie podejmuje decyzję o skierowaniu sprawy do mediacji po uwzględnieniu wszystkich okoliczności sprawy, a zwłaszcza po upewnieniu się, że zgoda pokrzywdzonego na udział w mediacji nie wynika z bezprawnych działań podejrzanego (§ 154 ust. 2 Zarządzenia).

Wynik mediacji ma praktyczne znaczenie dla sposobu zakończenia postępowania karnego i dalszego losu konfliktu oraz sytuacji stron. W świetle obowiązujących przepisów mediacja wydaje się szczególnie zasadna, gdy ma to znaczenie dla wystąpienia do sądu z odpowiednim wnioskiem. Zgodnie z tym, co napisano wyżej, umożliwia to wszechstronną, a więc także prewencyjną reakcję organów wymiaru sprawiedliwości oraz „utrafienie” w rzeczywiste oczekiwania i możliwości spełnienia świadczenia zaangażowanych stron (pokrzywdzonego i sprawcy). Taka interpretacja może zbliżać reakcję karną do środków istniejących na gruncie prawa cywilnego. Nie wyklucza to jednak umożliwienia stronom dojścia do porozumienia na drodze mediacji, przy jednoczesnym zastosowaniu sankcji karnej. Być może nowy konsensualny model procesu karnego stawia wymagania miarkowania lub hamowania kary na rzecz alternatywnych metod rozwiązywania konfliktów, które umożliwiają zaangażowanie konkretnych podmiotów dotkniętych skutkami przestępstwa. Nie grozi to osłabieniem reakcji karnej państwa ani generowaniem poczucia bezkarności dla sprawców. Kwestią praktyki jest wypracowanie jasnych kryteriów kierowania spraw na mediację oraz gwarancji, że będzie ona stosowana prawidłowo (np. przy określonych sprawach, konfliktach, nie wykluczając jednak elastycznego podejścia do możliwości korzystania z mediacji). Przede wszystkim służy ona stronom konfliktu, jednak pozostaje pod kontrolą sądu, która wyklucza dowolność przyjętych przez strony rozwiązań, zobowiązań lub potrzeb.

Przepisy k.p.k. wskazują, że koszty mediacji w sprawach karnych pokrywa Skarb Państwa (art. 618 § 1 pkt 8 oraz art. 619 § 2 k.p.k.). Szczegóły reguluje Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2003 r., które w § 4 ust. 1 i 2 stanowi że w postępowaniu mediacyjnym w zakresie doręczenia wezwań i innych pism przysługuje ryczałt 20 zł, a za przeprowadzanie postępowania mediacyjnego instytucji lub osobie przeprowadzającej to postępowanie wypłaca się ryczałt w kwocie 120 zł. Organ, który kieruje sprawę na mediację, obowiązany jest, aby pokryć jej koszty (art. 618 i 619 k.p.k.).

Zgodnie z przepisami kodeksu postępowania karnego, jeśli strony doszły do porozumienia policjant prowadzący postępowanie przygotowawcze może:

- umorzyć postępowanie ze względu na niską społeczną znikomość czynu (art. 17 § 1 pkt 3 k.p.k.);
- wystąpić do prokuratora, aby ten sporządził wniosek o warunkowe umorzenie postępowania i zawrzeć w nim zobowiązania sprawcy ujęte w ugodzie, np. co do podjęcia leczenia, powstrzymywania się od określonego zachowania (art. 336 w zw. z 325i § 3 k.p.k.);
- skierować akt oskarżenia do prokuratora wraz z wnioskiem, aby prokurator sporządził do sądu wniosek o skazanie bez rozprawy ze względu na spełnienie przesłanek z art. 335 § 1 k.p.k. oraz fakt, że interesy pokrzywdzonego zostały uwzględnione – dzięki i w trakcie mediacji;
- zaproponować w akcie oskarżenia nadzwyczajne załagodzenie kary ze względu na naprawienie szkody przez sprawcę (art. 60 § 2 pkt 1 i 2 k.k.);
- poinformować sprawcę o możliwości dobrowolnego poddania się karze na zasadzie art. 387 k.p.k., z której będzie mógł skorzystać w postępowaniu przed sądem oraz wskazać, że może obok bądź zamiast zaproponowanej przez siebie kary wnieść o wymierzenie środka karnego w postaci naprawienia szkody, świadczenia pieniężnego, nawiązki na rzecz pokrzywdzonego.

Powyższe przepisy wskazują, że mediacja i jej efekty wpisują się w system prawa karnego, że może być ona stosowana na różnych etapach tego postępowania przez policję, prokuratorów, sądy oraz że mediacja nie odbiera prawa do sądu ani nie konkuruje z rozwiązaniami przyjętymi w obowiązującym prawie karnym.

Decyzja o zakończeniu postępowania przez Policję jest zatwierdzana przez nadzorującego postępowanie prokuratora. Nie stoi to jednak na przeszkodzie stosowaniu mediacji przez funkcjonariuszy. Taktyka prowadzenia dochodzenia, wykonywanie poszczególnych czynności procesowych, w tym skierowania stron do postępowania mediacyjnego, dają możliwość konsultowania z prokuratorem podejmowanych decyzji i przebiegu postępowania w kierunku realizacji jego celów z art. 292 k.p.k. Podobnie praktyka prowadzonych przez policjantów postępowań przygotowawczych i nadzorowania ich przez prokuratorów wskazuje, że możliwość porozumienia się z prokuratorem i przekazania mu choćby ustnego wniosku (propozycji) co do stosowania mediacji, istnieje. Fakt, że jest to kolejna czynność, którą organy ścigania są zobowiązane rozważać i stosować, że absorbuje ich czas i stawia wymagania, nie wpływa na przyznane stronom postępowania prawa.

Należy także zauważyć, że według pkt IX Statystyki policyjnej regulowanej Zarządzeniem Komendanta Głównego Policji Nr 350 z dnia 1 lipca 2003 r. w sprawie zbierania, gromadzenia, przetwarzania i opracowywania danych statystycznych o przestępczości oraz zamachach samobójczych i wypadkach tonięcia,

Policja ma obowiązek wykazywać „Wynik postępowania”, tj. skierowanie wniosku do prokuratora o zatwierdzenie lub sporządzenie aktu oskarżenia:

- bez przeprowadzenia procedury określonej w art. 335 k.p.k. i bez mediacji;
  - po przeprowadzeniu procedury określonej w art. 335 k.p.k. i mediacji;
  - po przeprowadzeniu procedury określonej w art. 335 k.p.k., bez mediacji;
  - po przeprowadzeniu mediacji, bez procedury określonej w art. 335 k.p.k.;
- a także ujmuje w statystyce skierowanie wniosku o umorzenie warunkowe:
- bez przeprowadzenia mediacji (art. 23a k.p.k.);
  - po przeprowadzeniu mediacji (art. 23a k.p.k.).

IV. Praktyka polskich organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości

4.1. Przypadki stosowania mediacji w pracy policyjnej

Jak wynika z Raportu o zjawiskach patologii społecznej, stanie przestępczości i demoralizacji nieletnich oraz przedsięwzięciach w zakresie prewencji kryminalnej za rok 2005¹⁰, Policja m.in. „współdziała w ramach utworzonych Zespołów ds. Przemocy w Rodzinie i Dziecka Krzywdzonego. W Zespołach tych można było uzyskać bezpłatną pomoc od dyżurujących tam specjalistów z zakresu psychologii, psychoterapii, pedagogiki, terapii uzależnień, mediacji, prawa oraz prewencji kryminalnej”. Sprawozdawca pisze, że „widzi się potrzebę wprowadzenia i stosowania mediacji (oraz innych form wsparcia i pomocy ofiary) zwłaszcza przy problemie przemocy domowej”. Aktualnie nie ma żadnych danych, żeby zweryfikować prawdziwość tego stwierdzenia.

Komenda Wojewódzka Policji w Krakowie realizowała miejski program przeciwdziałania przestępczości i demoralizacji dzieci i młodzieży, w którego zaleceniach prawnych uwzględniono „zintensyfikowanie działań wymiaru sprawiedliwości na rzecz ochrony ofiar przestępstw i przeciwdziałania patologii społecznej, poprzez wprowadzenie mediacji”¹¹. Na stronie brakuje jednak obszerniejszej i konkretnej informacji co się zdarzyło w ramach tego programu w świetle postawionego założenia, czyli w jaki sposób krakowska policja wykorzystwała mediację, aby zapobiegać „patologii społecznej” i działać na rzecz pokrzywdzonych.

W dniu 19 lutego 2003 r. uchwalona została ustawa o ustanowieniu 22 lutego Dniem Ofiar Przestępstw. Ówczesny Komendant Stołeczny Policji Ryszard Siewierski podkreślał, że to policjanci są grupą, która przeważnie pierwsza styka się z ofiarami. Zaznaczył, że funkcjonariusze są przygotowywani, jak należy z takimi osobami postępować.

4.2. Negatywna ocena praktyki policyjnej na obszarze działania Komendy Stołecznej Policji

Pomimo że polskie prawo karne jest zgodne z regulacjami prawa międzynarodowego, to praktyka organów ścigania w tym zakresie pozostawia wiele do życzenia. Policjanci, a także prokuratorzy, na etapie postępowania przygotowawczego **nie kierują** stron do mediacji.

Na co dzień w swojej pracy spotykają się z różnymi konfliktami między członkami rodzin, sąsiadami, innymi członkami społeczności lokalnych. Konflikty te niekoniecznie muszą być rozwiązane środkami karnymi. Poza tym, mediacja jako alternatywna metoda rozwiązywania konfliktów, a także konstruktywna reakcja władzy

¹⁰ Dostępny na stronie KGP: <http://www.policja.pl/portal/pol/296>

¹¹ http://www.malopolska.policja.gov.pl/wydzialy/wydz_prewencji.php

publicznej na czyn, uznany za przestępstwo, w postaci umożliwienia stronom konfliktu samodzielne rozwiązanie sporu, staje się międzynarodowym standardem i jednocześnie uprawnieniem jednostek. Prawo do mediacji jest wpisane w pouczenie o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego i sprawcy przestępstwa, które policja przedstawia w każdym prowadzonym przez siebie postępowaniu.

Z przeprowadzonych przez Stowarzyszenie wcześniejszych rozmów z policjantami oraz prokuratorami wynika, że duża liczba spraw, w których prowadzono postępowanie, została umorzona, ponieważ nie było przestępstwa albo stopień społecznej szkodliwości czynu – w ocenie organu – był znikomy. Decyzja o umorzeniu jest trafna i uprawniona, niemniej jednak pozostawia strony sporu w trudnej sytuacji, bez oczekiwanej przez nie pomocy w rozwiązaniu problemu. Dlatego wiedza o mediacji – w sprawach karnych i cywilnych, w tym rodzinnych – jest policjantom niezbędna. Dzięki niej będą w stanie rozróżniać sprawy, które bardziej stanowią konflikt niż przestępstwo i będą mogli działać na rzecz obywateli. W praktyce okazuje się, że surowsza (zbyt legalistyczna) ingerencja organów ścigania i angażowanie ich w konflikt nie jest potrzebne, pomimo że obywatele zwracają się do nich o pomoc.

„Dobre praktyki” w zakresie kierowania spraw na mediację przyczyniłyby się do hamowania restryktywnej reakcji organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, która może rozwinąć się w nieuprawnioną i nadmierną ingerencję w prawa i wolności jednostki, takie jak np. prawo do życia rodzinnego, wolność osobista, prawo do obrony czy skutecznego środka prawnego. W trakcie realizacji przez Stowarzyszenie programu szkoleniowo – warsztatowego okazało się, że policjanci ze służb patrolowo prewencyjnych nie znają możliwości, jakie daje stronom konfliktu mediacja, w związku z czym nie są w stanie stosować jej w codziennej pracy, choćby w formie udzielania odpowiedniej informacji.

Wątpliwości co do uprawnień policjantów do stosowania mediacji, jak również co do zasadności i faktycznej możliwości wywiązywania się z obowiązku umożliwienia stronom postępowania przygotowawczego, a zwłaszcza pokrzywdzonemu, realizacji prawa do mediacji, jako alternatywnego sposobu rozwiązania konfliktu, powinny być rozstrzygnięte jednoznacznie z korzyścią dla obywateli, których dobra i interesy są chronione przez przepisy prawa.

4.3. Działania Rzecznika Praw Obywatelskich

Rzecznik Praw Obywatelskich podzielał wątpliwości prawników SIP, dotyczące realizacji przez Policję obowiązków wynikających z wprowadzenia mediacji, zwłaszcza jako instytucji służącej ochronie interesów oraz praw pokrzywdzonego¹². W wystąpieniach do Komendanta Głównego Policji Rzecznik podkreślał konieczność dokonania zmian druku załącznika do protokołu przesłuchania pokrzywdzonego, tzw. „Pouczenia pokrzywdzonego o podstawowych uprawnieniach i obowiązkach”. W szczególności Rzecznik był zainteresowany, czy w pouczeniu została zamieszczona dokładna, bardziej obszerna niż dotychczas, informacja o instytucji **mediacji**, która w sposób opisowy przekazywałaby możliwość skorzystania z mediacji oraz jej istotę.

Sygnalizacja Rzecznika w przedłożonej Sejmowi Informacji za 2000 rok¹³ zawierała następujące sformułowanie: „Do uzasadnionego stwierdzenia, że Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawa, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej, jest potrzebne prawo nie tylko oparte na

¹² por. Raport RPO-446391-II/03 z dnia 22.07. i 9.09.2003 r.

¹³ Biuletyn RPO, zeszyt 43, str. 20.

wartościach leżących u podstaw polskiej kultury oraz europejskiej cywilizacji i chroniące te wartości, ale także niepozostawiające luk w regulacji, wewnątrznie i systemowo spójne, przekazujące adresatowi zmian w obowiązujących przepisach Kodeksu karnego i Kodeksu postępowania karnego, dotyczące w szczególności stworzenia **szerszych mechanizmów korzystania z mediacji**”.

W swoim sprawozdaniu Rzecznik postulował wzmocnienie pozycji pokrzywdzonego, ponieważ „oczekuje on na sprawiedliwość, która nie powinna być realizowana jedynie w formie kary, lecz przede wszystkim w formie restytucji i naprawy stanu zniszczonego przestępstwem”. Rzecznik trafnie wskazał, że „sprawiedliwość naprawcza funkcjonuje obok tzw. sprawiedliwości retributywnej, ale ta nowa dopiero toruje sobie drogę do należnego jej miejsca. Warunkiem wyjściowym dla należytego uwzględnienia interesów ofiary przestępstwa stanowi istnienie odpowiednich rozwiązań prawnych. Powinny one zwłaszcza zapewnić jej możliwość: wyrażenia swego poglądu na sprawę, uzyskania restytucji szkód (od sprawcy), a gdy to niemożliwe ich kompensacji (od państwa). W ramach wspomnianej konkurencji między sprawiedliwością retributywną a naprawczą ta druga jeszcze wyraźnie przegrywa na odcinku mediacji. **Mediacja bowiem powinna być głównie alternatywą dla postępowania karnego, a nie tylko jego częścią**¹⁴”. W swoich wystąpieniach Rzecznik Praw Obywatelskich akcentował potrzebę wzmocnienia w procedurze karnej roli mediacji, jako skutecznej formy pozasądowego likwidowania konfliktów pomiędzy pokrzywdzonym a sprawcą przestępstwa, która może również wydatnie wpłynąć na zmniejszenie zaległości w sądach.

4.4. Opinia publiczna, stanowisko teoretyków i praktyków prawa

Przemysław Kacak w artykule pt. „Rezerwa z mediacji”¹⁵ pisze: „Mediacja toruje sobie drogę do świadomości prawników i policjantów. To dobrze, bo naprawdę warto się nią posługiwać (...) Mediacja i ugoda dzięki niej zawarta daje korzyści także Policji, gdyż sprawcy, którzy stanęli oko w oko z pokrzywdzonym, zwłaszcza ci, dla których jest to pierwszy raz oraz nieletni, rzadko popełniają kolejne przestępstwa”. Autor pisze, że zakres stosowania mediacji zależy od organów zgłaszających wnioski o mediację, m.in. Policji na etapie postępowania przygotowawczego. Przytacza także zalecenia i wskazówki Rekomendacji Rady Europy nr R(99) 19 w sprawie mediacji w sprawach karnych dotyczące charakteru spraw kierowanych na mediację. Według tych zaleceń należy się kierować następującymi kryteriami:

- zdolnością i przewidywalną gotowością stron do mediacji (np. zbyt duży ładunek emocji ogranicza możliwość prowadzenia mediacji);
- nie jest konieczne przyznanie się sprawcy do winy, ale powinien on przyznać pewne fakty i zdarzenia, które miały miejsce, choć mogły wynikać z różnych powodów i być postrzegane odmiennie przez obydwie strony konfliktu;
- ponadto w mediacji mogą uczestniczyć tylko „osoby, które są władne podejmować samodzielne decyzje oraz odpowiedzialne za realizację zawartych porozumień”.

¹⁴ W niniejszym tekście wykorzystano wnioski raportu „Sytuacja ofiar przestępstw w Polsce”, opracowanego w 2001 r. przez dr. Jana Malca, pełnomocnika RPO ds. Ochrony Praw Ofiar Przestępstw. W styczniu 2002 r. „Raport” został opublikowany w serii wydawniczej Biuletynu RPO „Materiały” (zeszyt 45).

¹⁵ Policja 997 styczeń 2006 r., s. 36.

W artykule są przytoczone dane, że około 25% mediacji w 2005 r. zostały skierowane przez Policję (do końca września 2005 r. zostało zakończonych 1364 postępowań). Województwa warmińsko-mazurskie i podlaskie znajdują się w czołówce stosowania mediacji z pozytywnym skutkiem. W okresie styczeń – wrzesień 2005 r. w województwie warmińsko-mazurskim zakończono w ten sposób 2,47% postępowań, a w podlaskim 1,21%. Nie są to wysokie wskaźniki, ale świadczą, że mediacja jest stosowana, jest rozważana, brana pod uwagę przy decyzji o przebiegu postępowania przygotowawczego.

Eugeniusz Wildner, prokurator Prokuratury Apelacyjnej w Białymstoku: w codziennej, prokuratorskiej pracy stosuje mediację i zachęca do tego innych prokuratorów, a czasami poleca taką taktykę policjantom. Aktywnie uczestniczy w publicznej debacie na temat mediacji w sprawach karnych podając argumenty przemawiające na jej korzyść, potwierdzone konkretnymi wskaźnikami¹⁶.

Z rozmów przeprowadzonych przez członków Stowarzyszenia z prokuratorami wynika, że nie brakuje ich negatywnych opinii odnośnie stosowania mediacji na etapie postępowania przygotowawczego. Prokuratorzy podnoszą, że zaproponowanie mediacji przez funkcjonariuszy publicznych na wczesnym etapie tego postępowania może narazić ich na zarzut stronniczości oraz braku rozumienia sytuacji psychicznej ofiary, mając na względzie jedynie interes sprawcy, który w drodze mediacji może wynegocjować lepszą dla siebie sytuację itd. Część prokuratorów jest zdania, że czas na mediację jest w trakcie postępowania przed sądem, kiedy konflikt samoczynnie często ustaje, wygasa się upływem czasu, podobnie jak emocje osób, które brały w nim udział. Wypowiedzi sędziów są oczywiście inne, a często rozbieżne. Podkreślają oni, że konflikty powinny być rozwiązywane na etapie postępowania przygotowawczego, zanim jeszcze sprawa trafi do sądu i „zaogni” spór, albo żeby w ogóle temu zapobiec. Zbyt późne zaproponowanie stronom konfliktu mediacji wpływa negatywnie na wyrażenie przez nich zgody, zaprzepaszcza szanse samodzielnego rozwiązania sytuacji i przez lata niepotrzebnie skupia ich uwagę na sporze, krzywdzie, szkodzie.

Tak wypowiadają się na temat mediacji:

Anna Sitarska¹⁷: „Wskazane byłoby też kierowanie spraw do mediacji już na etapie postępowania przygotowawczego, zanim oskarżony zyska poczucie bezkarności”.

Naczelnik Wydziału Dochodzeniowo-Śledczego KWP w Olsztynie, mł. insp. Czesław Dudziński¹⁸: „Do całego art. 335 k.p.k. mamy bardzo dobre nastawienie, a do mediacji w szczególności. Oczywiście, że dla policjanta lepiej jest szybciej zakończyć postępowanie, niż ciągnąć je miesiącami. Odpada konieczność stawiania się na rozprawach w sądzie, wykonywania zleconych przez niego czynności. Jest czas na właściwą pracę policyjną”.

Naczelnik sekcji Dochodzeniowo-Śledczej KMP w Białymstoku asp. szt. Henryk Kozak¹⁹: „Staramy się jak najczęściej stosować mediację w praktyce, bo choć na etapie postępowania przygotowawczego i tak trzeba wykonać wszystkie czynności, później zaoszczędza się wiele czasu”.

---

¹⁶ E. Wildner, Postępowanie mediacyjne w polskim procesie karnym – teoria i praktyka, (Mediator 2004 nr 30, s. 12): „Z danych statystycznych, które uzyskałem w MS wynika, że sądy kierowały do postępowania mediacyjnego następujące liczby spraw: 2000 r. – 771, 2001 r. – 786, 2002 r. – 1021, 2003 r. (pół roku) – 691. Są to ilości niewielkie. Jeszcze gorzej sytuacja przedstawia się w prokuraturze. Do postępowania mediacyjnego skierowano następujące ilości spraw: 2000 r. – 53, 2001 r. – 40, 2002 r. – 35, 2003 r. (pół roku) – 24”.

¹⁷ A. Sitarska: *Przemoc w rodzinie a mediacja*, Prokuratura i Prawo nr 1/2006 s. 56, nr publikacji LEX: 50592

¹⁸ Policja 997 styczeń 2006 r., s. 36.

¹⁹ Policja 997 styczeń 2006 r., s. 37.

Insp. Andrzej Trela z KGP²⁰: „Prowadzenie postępowania angażuje funkcjonariuszy, a właściwie każda sprawa zagrożona karą nie większą niż 5 lat pozbawienia wolności nadaje się do mediacji. Dopiero rozpoczynamy badania, na ile mediacje pozwalają policjantom oszczędzić czas, ale nie zdziwiłbym się, gdyby powszechnie stosowane przyniosły większy zysk niż nawet zdjęcie z Policji obowiązku wykonywania konwojów zleczanych przez sądy i prokuratury”.

Konkludując należałoby stwierdzić, że sceptycyzm wyrażany przez dużą część prawników (sędziów, prokuratorów, policjantów, adwokatów) może być zrozumiałą, ale stosowanie przepisów prawa nie jest kwestią uznaniową, zwłaszcza dla władzy wykonawczej.

V. Podsumowanie

W opinii Stowarzyszenia Interwencji Prawnej art. 325i w zw. z art. 23a § 1 k.p.k. daje zupełną i wystarczającą podstawę, aby funkcjonariusze Policji mogli stosować mediację na etapie postępowania przygotowawczego i brali jej wyniki pod uwagę przy dalszym procedowaniu, w tym przy rozważaniu sposobu zakończenia postępowania.

Ponadto, w świetle przedstawionych przepisów zobowiązujących władze publiczne, a zwłaszcza organy ścigania do ochrony pokrzywdzonego, uwzględnienia jego interesów, w związku z konsensualnym modelem postępowania i większej otwartości oraz elastyczności reakcji karnej na konflikt, który przyjął postać przestępstwa, należy uznać, że po stronie Policji istnieje obowiązek przynajmniej rozważania czy konkretna sprawa może być skierowana do mediacji czy nie, przekazanie kompletnej i zrozumiałej informacji stronom postępowania na jej temat oraz skierowania sprawy na mediację za każdym razem, kiedy strony o to zawniosują lub policjant – biorąc pod uwagę uregulowane prawem kryteria – z urzędu wyda przedmiotowe postanowienie, powierzając rozwiązanie konfliktu instytucji lub osobie godnej zaufania.

**Publikacja powstała w ramach realizacji projektu „Prawo w działaniu”
współfinansowanego ze środków Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej
w ramach Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich**

NOTA O AUTORCE

mec. Maria Niełaczná – prawniczka, radczyni prawna, absolwentka i pracownik naukowy Instytutu Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego, mediatorka, absolwentka Szkoły Praw Człowieka Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Członkini Zarządu Stowarzyszenia Interwencji Prawnej.

²⁰ Policja 997 styczeń 2006 r., s. 37.

Analizy, Raporty, Ekspertyzy 2007, nr 2 (6); kwiecień 2007 r.

Komitet redakcyjny: Witold Klaus (przewodniczący), Agnieszka Jasiakiewicz,
Maria Nielaczna, Małgorzata Pomarańska-Bielecka

Stowarzyszenie Interwencji Prawnej
Al. 3 Maja 12 lok. 510
00-391 Warszawa
tel./fax. 22 621-51-65
e-mail: interwencja-prawna@o2.pl
www.interwencjaprawna.pl